

**70. výročí bitvy
u Sokolova,
1. čs. armádní sbor v SSSR**

EDICE VÝSTAVY PŘED BUDOVOU GENERÁLNÍHO ŠTÁBU AČR

VŠUDE TAM, KDE JE NÁS TŘEBA

1.	POČÁTKY ČS. ZAHRANIČNÍ ARMÁDY V. POLSKU	
2.	SOVĚTSKÁ INTERNACE 1939–1941	4
3.	ORANSKÁ SKUPINA	6
4.	TAKÉ NA VÝCHODĚ VZNIKÁ ČESKOSLOVENSKÁ ARMÁDA... ..	10
5.	VÝSADKY ČS. VOJENSKÉ MISE V SSSR	12
6.	CESTA NA FRONTU	14
7.	STRATEGICKÁ SITUACE NA VÝCHODNÍ FRONTĚ	16
8.	OBRANNÁ LINIE NA ŘECE MŽA	18
9.	BOJ O SOKOLOVO	20
10.	ÚSTUP PŘED HROZÍCÍM OBKLÍČENÍM	22
11.	VÁLEČNÍ ZAJATCI „VYPOVÍDAJÍ“... ..	24
12.	LUDVÍK SVOBODA	26
13.	LEOPOLD PRESSER	28
14.	ANTONÍN SOCHOR	30
15.	OTAKAR JAROŠ	32
16.	ŽENY U SOKOLOVA	34
17.	MALVÍNA FANTOVÁ	36
18.	BOJ O KYJEV	38
19.	BOJE O BÍLOU CERKEV A NA HORNÍM TIKIČI	40
20.	KARPATSKO-DUKELSKÁ OPERACE	42
21.	NA SKLONKU VÁLKY	44
22.	BOJ O SOKOLOVO A JEHO OZVĚNY V MODERNÍCH ČESKÝCH DĚJINÁCH	46

POČÁTKY ČS. ZAHRANIČNÍ ARMÁDY V POLSKU

První cesty československých vlastenců po rozbití Česko-Slovenska v březnu 1939 směřovaly do Polska – nejbližší země, o níž se předpokládalo, že se dostane do střetu s německou armádou. Pod vlivem vzoru čs. legií z první světové války vznikla v Krakově již 30. dubna 1939 neoficiálně tzv. Čs. vojenská skupina a do konce srpna bylo v Polsku registrováno na 2 200 československých vojenských dobrovolníků. Ti dali později základ vzniku čs. zahraničních jednotek ve Francii, Velké Británii, na Středním východě i v SSSR. Pro počáteční nezáměr polské vlády byla většina z nich v šesti lodních transportech přesunuta do Francie. Při napadení Polska Německem 1. září 1939 však bylo na polském území ještě asi 900 mužů z okupovaného Československa. O tři dny později vydal polský prezident dekret o zřízení České a slovenské legie v Polsku. Další dobrovolníci byli již předtím zařazeni do polského letectva. Válka v Polsku však skončila velice rychle a československým dobrovolníkům nezbylo než ustupovat bez svých prvních mrtvých kamarádů na východ k ukrajinským a rumunským hranicím, aby nepadli do rukou nacistů a získali tak jinde novou možnost zúčastnit se aktivně bojů proti nim.

*První dobrovolníci do řad zahraniční armády před československým konzulátem v polském Krakově (druhý zleva pozdější hrdina od Sokolova, Kyjeva i Dukly **Richard Tesařík**).*

Počátky čs. armády v letech druhé světové války připomíná dnes v Krakově tato pamětní deska.

Podstatná část čs. dobrovolníků v Polsku byla ještě před vypuknutím války přesunuta do Francie, kde se mnozí z nich zúčastnili v květnu a červnu 1940 bojů na frontě, které však pro Francii skončily drtivou porážkou.

S vydáním českých pohraničních pevností v září 1938 na základě mnichovského diktátu a následným zánikem republiky se tisíce českých vojáků nehodlaly smířit...

*Po útěku do exilu se stal v červnu 1939 velitelem čs. dobrovolníků v Polsku **pplk. pěch. Ludvík Svoboda** (na snímku z Krakova zcela vlevo).*

*Mezi první padlé čs. vojáky za druhé světové války patří i **npor. Štěpán Kůrka**, který jako letecký pozorovatel zahynul 2. září 1939 při bombardování polského letiště Deblin...*

2.

SOVĚTSKÁ INTERNACE 1939–1941

Po zákeřném vpádu Rudé armády na území Polska, zoufale bojujícího s německými nacisty, padli 17. září 1939 do sovětského zajetí i příslušníci československého legionu. Po krátkém pobytu v Kamenci Podolském a Olchovcích je čekaly měsíce nejistého pobytu v internačních táborech NKVD, nejprve v Jarmolincích (od listopadu 1939 do března 1940), poté v Orankách (duben až červen 1940), Suzdalu (červen 1940 až říjen 1941) a opět v Orankách (říjen 1941 až leden 1942).

Nakonec se podařilo po jednání se sovětskou stranou dostat většinu vojáků k čs. zahraniční armádě do Francie, Velké Británie a především na Střední východ, kde tamní čs. jednotku ze sovětské internace posílilo 461 mužů. Z bývalého legionu tak v místě poslední internace v Orankách zůstalo jen 93 důstojníků a poddůstojníků jako velitelský a instruktorský kádr pro případné budování čs. vojenských jednotek v SSSR v případě, že se Sovětský svaz dostane do války s nacistickým Německem a stane se členem protihitlerovské koalice.

*Skupina čs. důstojníků
v sovětské internaci v Suzdalu
(třetí zleva stojí **Otakar Jaroš**).*

*V Suzdalu byl
na internační tábor
sovětskými úřady
změněn starobylý
pravoslavný klášter...*

*Významnou roli v ochraně i pozdějším bojovém využití
internovaných čs. vojáků sehrál od jara 1941 v Moskvě působící
vojenský diplomat a zpravodajec **plk. gšt. Heliodor Píka**
(na snímku z roku 1945 v generálské uniformě).*

Většina internovaných se dostala na Střední východ, kde významným způsobem posílila čs. pěší prapor 11 – Východní, který se vyznamenal na konci roku 1941 při obraně obklíčeného libyjského přístavu Tobruk.

Boje čs. legií s bolševiky v letech 1918–1920 byly, k velkému štěstí internovaných, „zapomenuty“...

ORANSKÁ SKUPINA

Po postupném odsunu většiny internovaných čs. vojáků ze sovětského území zůstalo v Sovětském svazu v táboře Oranky po dohodě obou stran 93 důstojníků a poddůstojníků v čele s bývalým legionářem pplk. pěch. Ludvíkem Svobodou. Československým zahraničním odbojem byli pečlivě vybráni jako základ pro případné vybudování československé zahraniční vojenské jednotky, jestliže Sovětský svaz vstoupí jednou do války s nacistickým Německem.

Tato tzv. oranská skupina se stala později skutečně jádrem a páteří čs. jednotek na východní frontě a jakousi „pretoriánskou gardou“ jejich velitele Ludvíka Svobody, který měl možnost během internace všechny muže ve skupině dobře poznat a mohl jim při zařazování do velitelských míst plně důvěřovat. Jména Otakar Jaroš, Hynek Voráč, Josef Buršík či Jan Kudlič jsou dnes legendami a symbolem vlastenectví a mužného hrdinství.

Tváře většiny příslušníků skupiny v době dlouhé internace shromáždil ve svém albu četař Vladimír Blažek (synovec manželky Ludvíka Svobody), který padl 30. prosince 1943 v hodnosti podporučíka jako velitel kulometné roty 2. pěšího praporu 1. čs. samostatné brigády u Bílé Cerkve.

Buzuluk *Portréty* *"oranské skupiny"* *z fotoalba V. Blažka:*

Ladislav Bedřich

Jakub Koutný

Jindřich Macháček

Jan Silbiger-Silný

Ervin Liebreich-Líbal

Max Kriegel-Král

Václav Beran

Rudolf Kellner-Rosický

Jan Kudlič

Otakar Richter-Rytíř

Miroslav Šmoldas

Jaroslav Dočkal

Jaroslav Leher-Lom

Otakar Jaroš

Bohumír Lenc-Lomský

Jan Jeník

Jaroslav Ernest-Zhor

Václav Kovařík

Václav Drnek

Vladimír Janko

Václav Růžička

Bohumír Bičíště

František Janda

František Sedláček

Otto Vítek

František Crhák

František Páleník

Josef Černý

Antonín Sochor

Josef Vyhnaněk

Alexandr Procházka

Oldřich Kvapil

Richard Tesařík

František Němec

Osvald Šafařík

Vladimír Blažek

Vojtěch Černý

Karel Kománek

Ladislav Ječmínek

Rudolf Vašek

František Síg

Jiří Větvička

František Foltýn

Ján Fridrich

Antonín Tichý

Jan Mach

Ladislav Žmolík

Václav Haisler-Havlíček

Jaroslav Duda

Pavel Schmoranzer-Stárek

Josef Buršík

Vladimír Domanský

Antonín Bukový

Hynek Voráč

Hynek Novák

Kurt Furcht-Fanta

Stanislav Odrščil

Bohumil Bartoš

Karel Krupica

Karel Mucha

Rajmund Prchala

František Růžicka

František Valenta

Josef Vávra

František Slaviček

Karel Novotný

Jaroslav Tachecí

Ladislav Starosta

František Vrzal

Michal Horovský

Zbyněk Heruth

Hubert Hasušofer-Halas

Josef Churavý

Bohumil Polanský

Jan Nedvídek

Miroslav Martiš

Jaroslav Žůr

Jan Veselý

Stanislav Stejskal

Josef Žižala

Bohumír Zikmund

Jaroslav Hládě

Josef Návesník

Jiří Mikulecký

TAKÉ NA VÝCHODĚ VZNIKÁ ČESKOSLOVENSKÁ ARMÁDA...

Krátce po napadení Sovětského svazu nacistickým Německem došlo 18. července 1941 v Londýně k podpisu československo-sovětské Smlouvy o vzájemné pomoci ve válce proti Německu, 27. září doplněné v Moskvě o úmluvu o vzniku čs. vojenské jednotky pod velením určeným čs. exilovou vládou v Londýně. Detaily o tom však byly s konečnou platností dohodnuty až 10. ledna 1942 a za místo formování jednotky bylo určeno město Buzuluk v západní části Orenburské oblasti.

Sovětský tisk a rozhlas potom 17. ledna oznámil Čechům a Slovákům v Sovětském svazu možnost vstupu do čs. jednotky. Největší hodnotu měla však tato skutečnost především pro ty Rusíny a další čs. občany, kteří živořili ve stalinských lágrech na Sibiři. Osvobození z nich se však tehdy bohužel dožila jen menší část uvězněných, přesto několik tisíc z nich později umožnilo rozšíření československého praporu na brigádu!

Již 5. února 1942 přijelo z internace Oranek do Buzuluku v počtu 88 mužů jádro velitelského kádrů budoucí československé vojenské jednotky v SSSR a 12. února zde vznikl v jejím rámci 1. pěší prapor, který rychle doplňovali další a další dobrovolníci.

Cvičilo se všude od rána do večera – i na řece Samarce...

Nácvik boje zblízka na bodáky se stal jednou z významných součástí výcviku...

*Trochu technicky nekvalitní,
ale dnes již vzácný snímek
jako důkaz, že střeleckého
výcviku nebyly ušetřeny i ženy
a dívky v řadách čs. praporu.*

V Buzuluku obdrželi českoslovenští vojáci nové britské uniformy a rázem se stali středem obdivu místních žen a dívek...

Výcvik se nezastavil ani v ruských krutých mrazech, které zdolávali všichni příslušníci čs. praporu s jediným cílem – odjet co nejdříve na frontu!

*Přestože jednotce velel český důstojník **plk. pěch. Ludvík Svoboda** (druhý zprava), který si určil další velitele jednotky (zcela vlevo jeho zástupce **npor. Bohumír Lenc-Lomský**), nad vším „pro jistotu“ ze sovětské strany ostrážitě bděl (na snímku vpravo) major NKVD **Petr Kambulov**...*

VÝSADKY ČS. VOJENSKÉ MISE V SSSR

Obdobně jako ve Velké Británii se i čs. vojenská mise v SSSR v čele s plk. gšt. Heliodorem Píkou pokoušela využít možnosti nasazení parašutistů v okupované vlasti k zpravodajství, sabotážím a organizování domácího odboje. V letech 1941–1943 tuto možnost na východní frontě komplikovala vzdálenost sovětských letišť od území předválečného Československa i skutečnost, že sovětská strana příliš netrpěla mnoho samostatnosti a iniciativy od svých menších spojenců, které již tehdy považovala za svou budoucí válečnou kořist.

Přesto se čs. misi podařilo ve vlastní režii, jen se sovětskou technickou podporou, v roce 1941 v protektorátu a na Slovensku vysadit v rámci operace S/1 sedm parašutistů, kteří však byli záhy dopadeni. Spolupráci s některými z nich zaplatil životem například i syn velitele čs. jednotky v Buzuluku pplk. Ludvíka Svobody Miroslav...

Přestože pro operaci S/2 bylo připravováno dalších jedenáct budoucích parašutistů a v plánu byla i operace S/3, neúspěch prvních výsadek a rozpory se sovětskými zpravodajskými službami vše na dlouho zmrazily. Další dva výsadky tak mohla mise realizovat až v roce 1943 na sovětském území s cílem kontaktovat jednotky slovenských vojáků a získat je pro myšlenku přechodu fronty na sovětskou stranu.

Nadporučík Bohuslav Němec

byl vysazen 10. září 1941 s dalšími třemi muži u Drínova na Kroměřížsku, ale již 31. října byl v Ostravě zatčen a později popraven se svým otcem v koncentračním táboře Mauthausen.

Nejdéle unikal gestapu bývalý skaut **František Ryš**, který byl zatčen vinou zrádce až 12. května 1942. Po atentátu na Reinharda Heydricha byl 29. května 1942 popraven v Kounicových kolejích v Brně.

Juraj Lakota

byl na nepřátelské území v režii čs. vojenské mise v SSSR vysazen dokonce dvakrát – poprvé v říjnu 1943 na Němci okupovaném sovětském území a podruhé v červnu 1944 na Slovensku.

Na výcviku některých československých parašutistů v SSSR se významně podílel **pplk. let. Jan Pernikář** (na snímku z roku 1945).

Výňatek znám. protokolu sepsaný s Janem KASÍKEM.

Geheime Staatspolizei.
Staatspolizei leitstelle Brunn.
A. d. St. M. H. Ostrava II-BM/30.

Mor. Ostrava, 7/11 1941.

K věci: ~~XXXXXXXX~~

Po ukončení kursu jsme R y š . B r a u n e r , N ě m e c a 4 Slováci Kratochvíl, Andraščík, Krejčířík, Horovský a já byli odvezeni autobusem do Moskvy a odtud na letiště asi 60 km vzdálené. Tam jsme provedli cvičné skoky.

..... Asi. Stý. den přišel k nám plk. Svoboda, který bydlí blízko Moskvy v doprovodu 1 pána civ. oblečeného, který se představil jako S t o y . Svoboda se omluvil, že nás již dříve nenavštívil, jelikož měl mnoho práce. Udal, že byl v Turecku za účelem transportu des. emigrantů do Palestiny a Anglie. Udal dále, že 18/7 1941 došlo k dohodě mezi Ruskem a provizorní českou vládou. Dohodu podepsal za Rusko Majský a za Čechy Jan Masaryk. Dále řekl, že vyslanec Fierlinger přijde z Anglie do Ruska a zde jako vyslanec nebo konzul bude činný. Co se týče nás, řekl Svoboda, že jsme jako první byli vybráni jít do vlasti bojovat za osvobození Čechů. Každý z nás obdržel ukol vypracovat doma spravedlivou a satetižní sit a tak povzbudit morálku domácích lidí. Podrobné ukoly jsme dostali od S t o y e a jistěho P a t y . Tím byla rozmluva se Svobodou skončena a nakonec mluvil S v o b o d a jen s Němcem ve vedlejších pokojích. Co se mnou mluvil S t o y a již nepamatuji.

..... 9/9 1941 jsme odletěli ve 20.15 h. z letiště Priluky v doprav. letounu Douglas a geskočili 10/9 1941 v 0.30 h. mezi Uhřetcem a Trínovem. První skákal R y š , pak N ě m e c , pak byla shozena stanice, pak já a konečně B r a u n e r . Po zakopání věci a po odpocinku, šel jsem přes Uhřetec, Těpice do Zborovic, odtud jsem jel vlakem do Otrokovic, kam jsem přijel ve 12 hod. v pol. Šel jsem rovnou k bratru Pavlu K a s i k o v i , byla však doma jenom jeho žena. Jelikož jsem s ní nebyl od dřívějšíka za dobře, nic jsem jí nevyprávěl a čekal jsem na bratra. Tomu jsem ihned řekl odkud a jak jsem přišel, že přišli se mnou ještě 3 kamarádi, jejich jména jsem neudal. U svého bratra jsem zůstal asi po 3 týdny a pomáhal v obchodě. V této době jsem získal spojení s Františkem R y š e m . Kato pomoci sestry moji svagrově Marie Gruzové v Mor. Ostravě.....

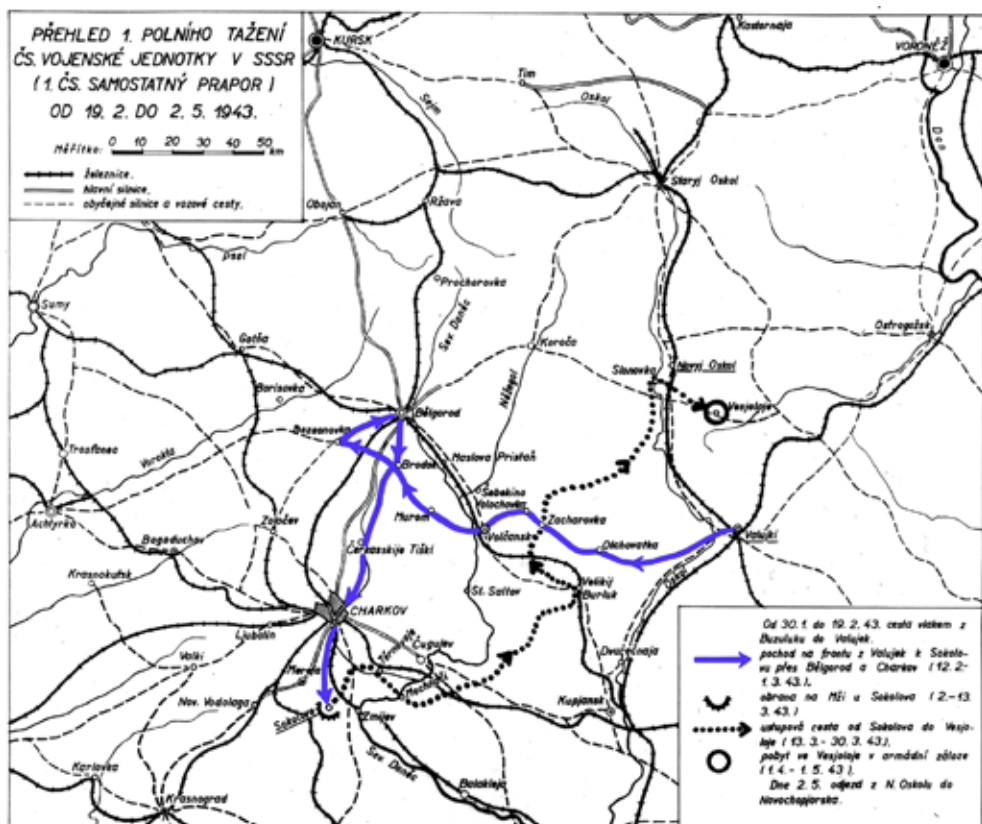
..... Kolem 29/10 1941 jel jsem do Mor. Ostravy, navštívil jsem svoji matku. Nerekl jsem odkud a za jakým účelem přicházím. Zůstal jsem u ní asi 3 dny, po té se vrátil do Otrokovic k bratrovi. Asi za 1 týden byl jsem v obchodě u bratra hledán jedním děvčetem, která mně řekla, že je z Kroměříže a že se jmenuje Marenka V o n d r á š k o v á (později jsem zjistil, že se jmenuje Marenka S t ě p á n k o v á nebo Štěpánová. Předala mně dopis od Františka R y š e , a současně mně sdělila, že s Františkem se dobře zná již od dřívějšíka. Zároveň mi řekla, že všichni tři jsou v Kroměříži, aniž by udala jména. Minula tím Ryš, Brauner a Němec.....

..... Přístí týden 20/10 1941 navštívil mě B r a u n e r , v Otrokovicích. Dal mně na vědomí, že v Otrokovicích nemohu zůstat a že mě opatří byt. O místě svého pobytu mě řekl, že je v Kroměříži u pi. Svobodové a že je tam také R y š a N ě m e c . O vysílaci řekl, že je také v Kroměříži, blíže udaje neudal. Dále mně sdělil B r a u n e r , že na legitimaci z Ruska nemohu jezdit, že mě opatří novou. Předal jsem mu fotografii a potřebná data. Konečně mně sdělil, budu-li něco potřebovat, abych se obrátil na novou adresu, Finsk Oderfurt, filiálka bratrství 185, který zariadí dále. Také mně potvrdil B r a u n e r nové heslo, pozdravuje Tě František L e s á k - co dělá noha, není to lepší. B r a u n e r odjel do Zlína a přístí den přijel zas do Otrokovic. Řekl, že pro mě našel ukryt a udal jméno Z a o r a l .

CESTA NA FRONTU

Historii bojů u samotného Sokolova bylo v minulosti, byť na různé kvalitní úrovni, věnováno relativně hodně pozornosti zpravidla s konstatováním, že šlo o první tvrdou zkoušku československých vojáků na východní frontě. Trochu se však zapomíná, že již samotný přesun čs. 1. polního praporu k frontové linii byl v zimních podmínkách daného regionu rovněž extrémní zkouškou fyzických sil i morálky čs. vojáků. Ze stanice Valujky, kde končil jejich přesun z Buzuluku po železnici, je nyní čekal dlouhý pěší pochod na frontu. Československá jednotka pochodovala od 20. února do 1. března 1943 za nesmírně těžkých povětrnostních podmínek ve sněhu, mrazu a vánicích denně 10-16 hodin! Trasa, kterou ušla, měřila 350 km...

Tvrdý zimní výcvik z Buzuluku nyní potvrdil plně své oprávnění, ale i tak si každý příslušník praporu sáhl až na dno svých sil. Největší obdiv si v tomto směru zaslouží ženy a dívky v řadách praporu, které nejen tvrdou zkoušku zvládly, ale často šly všem příkladem, když mnohé vyčerpané muže ošetřovaly a povzbuzovaly! Tehdy se plně potvrdilo oprávnění jejich zařazení do vojenské jednotky.

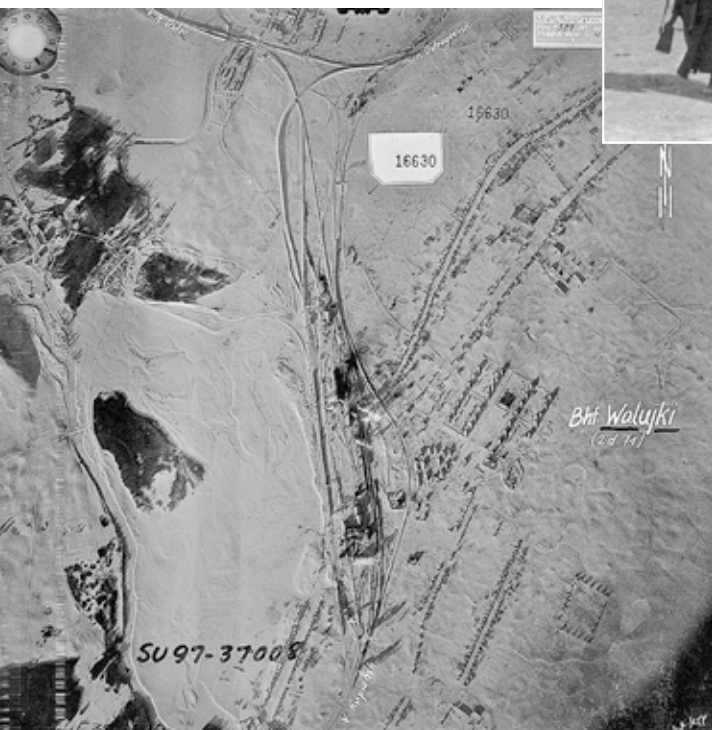
Železniční transport z Buzuluku skončil ještě stovky kilometrů od fronty...

Přestože československý prapor měl poměrně kvalitní výstroj, kruté mrazy v tomto období trápily i jeho vojáky.

Když českoslovenští vojáci láterili při výcviku v Buzuluku na krutou ruskou zimu, netušili, že brzy poznají stejně nepříjemný mráz i na Ukrajině.

Německý letecký snímek železniční stanice Valujky: Naštěstí pro československé vojáky však v době jejich příjezdu německé letouny operovaly mimo tuto oblast...

STRATEGICKÁ SITUACE NA VÝCHODNÍ FRONTĚ

Po přepadení Sovětského svazu v červnu 1941 dosáhla nacistická vojska značných úspěchů a postoupila hluboko do vnitrozemí. Sovětská protiofenziva zahájená v prosinci 1941 nicméně zmařila německé naděje na dobytí Moskvy a vrhla německá vojska hluboko zpět. V následujícím roce se obě strany pokoušely získat strategickou iniciativu. Rudá armáda musela čelit rozsáhlé německé letní ofenzivě, která směřovala na Kavkaz s cílem ovládnout naftová pole, a k Volze, s cílem přerušit tuto životně důležitou dopravní tepnu, po níž proudily dodávky spojenecké pomoci z Íránu. Na konci roku 1942 se Rudé armádě podařilo v rámci operace Uran obklíčit německou 6. armádu ve Stalingradu.

Východní fronta byla v zimě 1942/1943 v pohybu. Rudá armáda dokončila v lednu likvidaci stalingradského kotle a v operaci Saturn postupovala na západ. Němci, jimž hrozilo obklíčení v mnohonásobně větším rozsahu než u Stalingradu, se stahovali z Kavkazu a Kubáně. Rudá armáda 16. února 1943 dobyla Charkov a postupovala dále na jihovýchod, na Ukrajinu, ve směru na Záporoží. Německý polní maršál Erich von Manstein zahájil 18. února protiútok a 15. března opět Charkov obsadil. Definitivně Charkov osvobodila Rudá armáda 23. srpna 1943. Mezi tyto gigantické mlýnské kameny se dostal i československý 1. polní prapor.

Velitel sovětské 3. tankové armády, **generálporučík G. S. Rybalko**, mezi svými tankisty u Charkova v únoru 1943.

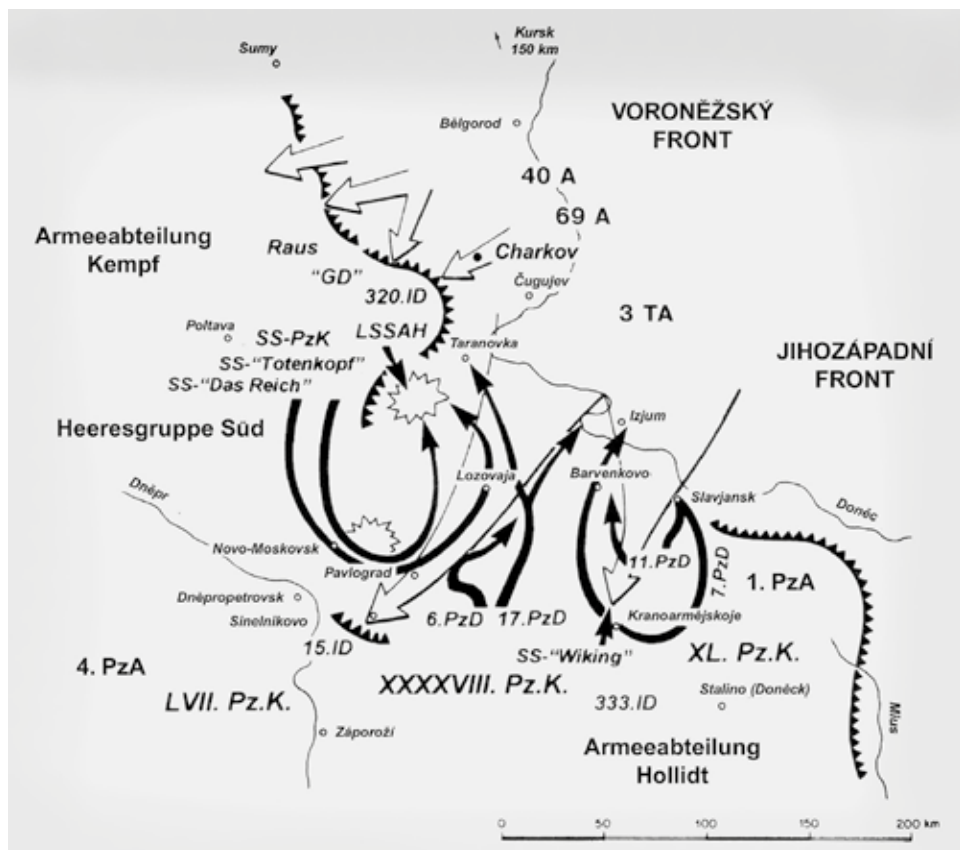
Sovětské tanky T-34 v ulicích osvobozeného Charkova 18. února 1943.

Sovětské protitankové dělostřelci s 37mm kanony M1930 v zimě 1942/1943.

Snímek z postupu tankové divize SS Das Reich na Charkov na počátku března 1943 zachycuje klimatické podmínky v době boje o Sokolovo.

Sovětský postup na Záporoží a německý protiútok v únoru 1943

Legenda: **Sovětské jednotky:** A – armáda, TA – tanková armáda

Německé jednotky: PzA – tanková armáda, Pz.K. – tankový sbor, SS-PzK – tankový sbor SS, ID – pěší divize, PzD – tanková divize, LSSAH, SS-Wiking – divize SS, GD – divize Grossdeutschland

Německé tanky
skupiny armád Jih
při postupu na Charkov.

OBRANNÁ LINIE NA ŘECE MŽA

Namísto odpočinku byl československý 1. polní prapor již v noci na 2. března 1943 odeslán na záložní obranné postavení na řece Mža, jižně od Charkova, a podřízen sovětské 25. střelecké divizi. Pravé křídlo praporu v Mirgorodu obsadila 3. rota, levé křídlo v Artuchovce 2. rota a vysunuté postavení uprostřed sestavy, v obci Sokolovo na jižním břehu řeky Mža, zaujala zesílená 1. rota, pod velením nadporučíka Otakara Jaroše, posílená jednou četou 2. roty.

Vojáci praporu s pomocí místního obyvatelstva kopali zákopy a budovali polní opevnění. První bojový kontakt s Němci, postupujícími od jihu, prodělali 7. března 1943. Podle dochovaných vzpomínek to pro čs. vojáky mělo zvláště symbolický význam, protože si tak prvním bojem připomněli výročí narození prvního prezidenta ČSR, Tomáše Garrigue Masaryka. Také následující den byl v dějinách prvního československého odboje význačný. Ve dnech 8. až 13. března 1918 vybojoval československý střelecký sbor vítěznou bitvu proti německé armádě u Bachmače. Také toto výročí si Čechoslováci u Sokolova připomínali.

V Sokolovu byly rozmístěny i oba 45mm protitankové kanony vzor 1937 čs. 1. polního praporu. Ilustrační snímek ze závěrečného cvičení v Buzuluku v lednu 1943.

Dalším protitankovým prostředkem v Sokolovu byly protitankové pušky PTRD-41. Ilustrační snímek ze závěrečného cvičení v Buzuluku v lednu 1943.

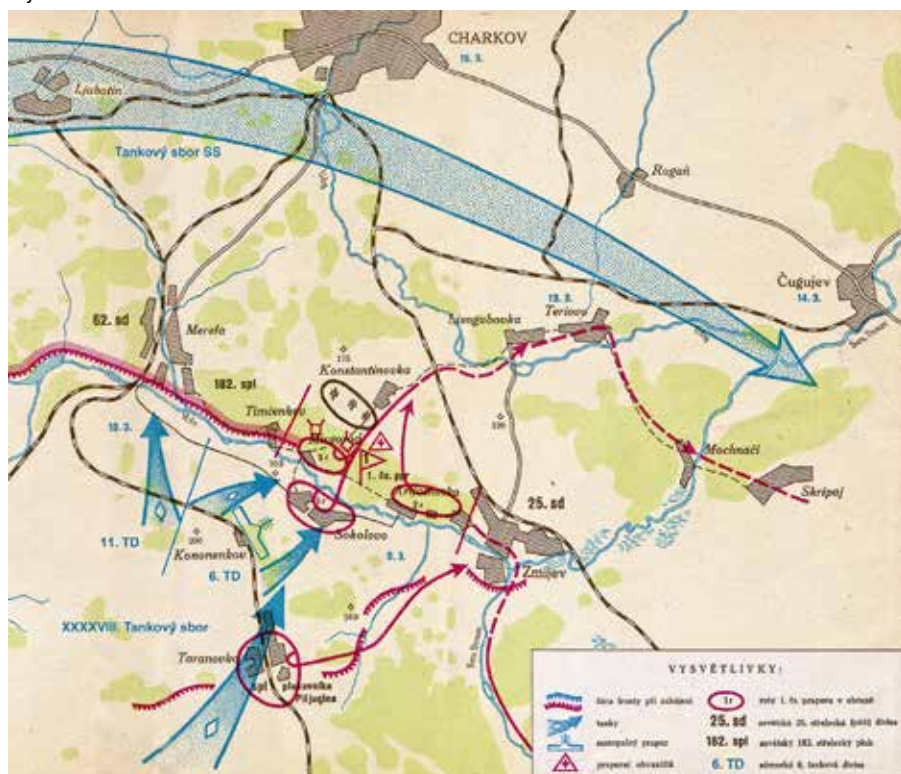
Velitel 1. roty nadporučík Otakar Jaroš své velitelské stanoviště umístil v uspenském kostelíku v Sokolovu, v jehož věži si zřídil pozorovatelnu. Snímek budovy z roku 1953.

Německý letecký snímek
ze září 1941.
Středem snímku
protéká řeka Mža,
nad ní vpravo je Mirgorod,
vlevo Timčenkovo.
Domy podél komunikace
v pravém dolním rohu
snímku již patří k Sokolovu.
Snímek samotného
Sokolova se bohužel
nedochoval.

Boj o Sokolovo.

BOJ O SOKOLOVO

Protivníkem československých vojáků 1. polního praporu byli němečtí vojáci 6. tankové divize XXXXVIII. tankového sboru. Dne 7. března se její levé křídlo vysunulo k Sokolovu, zatímco pravé křídlo bylo vázáno bojem v Taranovce. Němečtí vojáci byli posledních několik týdnů téměř nepřetržitě nasazeni v boji a některé roty byly vybity až na pouhých deset až patnáct mužů. Problémy na komunikacích začínalo způsobovat i počínající tání. Dne 8. března divize zahájila systematický útok na Sokolovo. Přibližně ve 14.00 hodin pronikli první němečtí vojáci I. praporu 114. pluku tankových granátníků a obrněné automobily 6. obrněného průzkumného oddílu do Sokolova, kde narazili na tvrdší odpor Čechoslováků zesílené 1. roty.

Soustředěnému náporu byl oslabený 6. tankové divize nemohla zesílená 1. rota čelit delší dobu. Přesto obec Němci obsadili až po náročných bojích dům od domu. Nadporučík Otakar Jaroš padl okolo páté hodiny odpoledne v centru Sokolova, při kruhové obraně kostela, kde měl své velitelské stanoviště, a ve věži kostela pozorovatelnu. Večer a v noci se zbytky čs. obránců Sokolova stáhly na severní břeh Mži. Počátek tání, po němž se řeka stala od 8. března nepřekonatelnou protitankovou překážkou, uchránil 1. polní prapor od naprostého zničení.

Je určitá pravděpodobnost, že do boje o Sokolovo se zapojil také II. prapor 114. pluku tankových granátníků německé 6. tankové divize s přidělenou četou šesti plamenometných tanků Pz Kpfw III (Fl). Ilustrační snímek.

Snímek ze závěrečného cvičení 1. polního praporu v Buzuluku v lednu 1943 přibližuje výstroj čs. vojáků v boji o Sokolovo.

Německá pěchota v boji o osadu v zimě. Ilustrační snímek.

Minometníci československého 1. polního praporu s 82mm minometem vzor 1937. Ilustrační snímek ze závěrečného cvičení v Buzuluku v lednu 1943.

Pod prvním z osmi sovětských tanků, které jely na pomoc obráncům Sokolova, se prolomil led. Ilustrační snímek z března 1943.

Československý válečný kříž 1939 „In memoriam“

príslušníkům 1. samostatného praporu čs. voj. jednotky v SSSR, kteří hrdinně bojovali a padli v boji u Sokolova charkovské oblasti:

858 Npor. - JAROŠ Otakar, velitel 1. roty, ev. č. 019,
Dne 8. března 1943 od 13.30 do 18.30 hod. bránil statečně se svou posádkou Sokolovo proti velké přesile fašistických S.S. Npor. Jaroš projevil v boji neobyčejnou osobní statečnost a hrdinství. Rozhodný a odvážný strhával za sebou své mužstvo. V nejhustší palbě neopouštěl své stanoviště a řídil boj i tehdy, když byl dvakrát raněn. Důmyslně řídil boj proti velké přesile po dobu pěti hodin způsobil nepříteli veliké ztráty. Na bojišti zůstalo podbito nebo zapáleno 19 něm. tanků, 400 pobitých německých automatčků a 6 transportérů. Když se nepřítel zmocnil okrajů osady, obsadil npor. Jaroš se zbytky posádky připravenou kruhovou obranu u kostela Sokolovo, kde pobíjel prodírající se něm. automatčky. Desítky hitlerovců padlo pod ranami automatu a ruč. granátů npor. Jaroše. Npor. Jaroš padl hrdinně mezi svými statečnými vojáky, zasažen dávkou z kulometu z najíždějícího něm. tanku.

859 npor. KUDLIČ Jan, -velitel 2. roty, ev. č. 012.
Jako velitel obrany Artuchovka vedl 9.III.1943 noční útok 2. roty na Sokolovo. Vynikal bezpříkladnou statečností a odvahou. V čele roty pronikl silnou palčnou přehradou nepřítel přes zamrzlou řeku Měa, vnikl do jv. části osady Sokolovo. Dobyl se svou rotou 16 opevněných domů, zničil 4 kulom. hnízda a 3 tanky, pobil se svou rotou několik desítek nepř. automatčků. Útok roty byl zastaven 13 tanky. Přesto se držel s rotou po 4 hodiny v dobyté jv. části osady Sokolovo. Z osady ustoupil teprve na vyšší rozkaz.

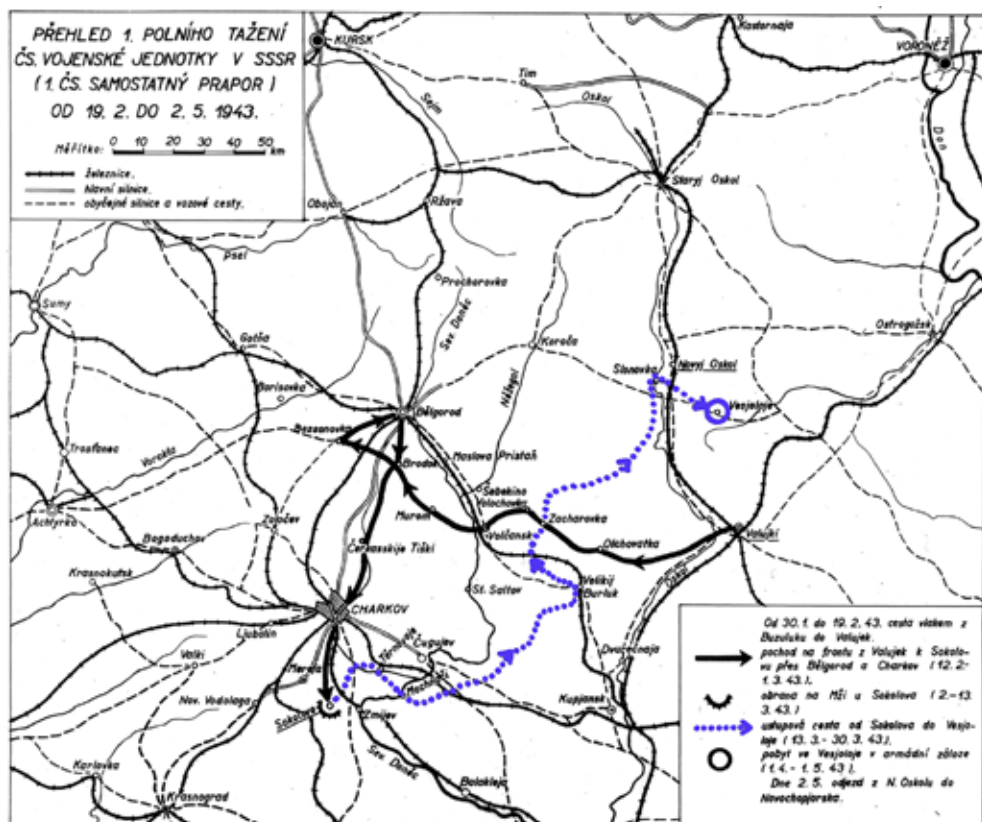
860 npor. LOHRER-LOM Jaroslav, velitel kul. roty, ev. č. 017,
Jako zástupce velitele obrany Sokolovo byl pověřen organizací plánu palby obrany Sokolova. 8.III.1943 řídil boj v jednom z uzlů odporu, na který byl veden hlavní npor. nepř. tanků. Když odpor obrany byl drcen přesilou nepř. tanků, npor. Lohrer-Lom dále chladně a rozvážně řídil boj. Nedaleko jeho stanoviště padla obsluha PPP, npor. Lohrer-Lom chopil se opuštěné pušky, vyřadil jeden tank, dalším tankem byl rozdrcen.

Výňatky ze Sborníku důvěrných výnosů a nařízení s citacemi vyznamenání za boj u Sokolova.

ÚSTUP PŘED HROZÍCÍM OBKLÍČENÍM

Ještě 9. března na Sokolovo zaútočily 2. a 3. rota, ovšem proti několikanásobně německé převaze neměly šanci a musely ustoupit za Mžu. O osudu bitvy však už bylo rozhodnuto. Několik kilometrů dále na západ získal tankový sbor SS přechody přes řeku a 14. března vstoupil do Charkova. Němečtí vojáci v charkovské vojenské nemocnici zastřelili 400 těžce zraněných vojáků Rudé armády a 10 vojáků čs. armády. Dalších více než 300 těžce raněných vojáků Rudé armády upálili zaživa.

Československý 1. polní prapor musel před hrozícím obklíčením 13. března ustoupit do týlu, za řeku Severní Doněč. Velitelství praporu udrželo jednotku v obtížných podmínkách pohromadě a zabránilo panice. Přestože německé tanky odřízly předpokládanou ústupovou cestu, dokázal 1. polní prapor spořádaně ustoupit do konce března do obce Veseloje, kde byl umístěn k nutnému odpočinku po bojovém nasazení.

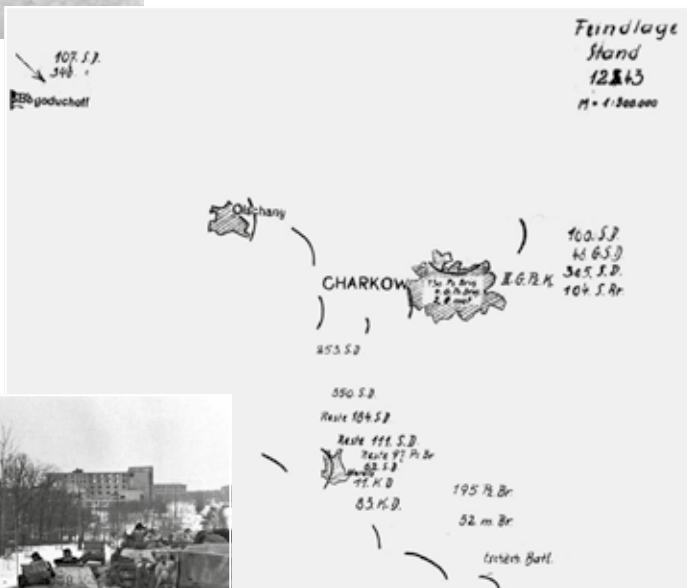
Sovětské vojáky v boji v centru Charkova.

Německý letecký snímek centra Charkova. V pásu zeleně v levém horním rohu snímku se nacházely budovy vojenské nemocnice, kde esesáci v březnu 1943 zavraždili stovky zajatých pacientů, včetně deseti Čechoslováků.

Další útoky čs. vojáků přes zamrzlou Mžu odrazila německá přesila. Ilustrační snímek ze závěrečného cvičení v Buzuluku v lednu 1943.

Jednotky tankového sboru SS vstupují do dobytého Charkova.

Přehled nepřátelských jednotek v prostoru Charkova k 12. březnu 1943, vypracovaný zpravodajským oddělením štábu německé 11. tankové divize. Vpravo dole „český prapor“.

VÁLEČNÍ ZAJATCI „VYPOVÍDAJÍ“...

V boji u Sokolova padlo do rukou nacistů kolem dvaceti, převážně zraněných, československých vojáků. Zajatci židovského původu byli povražděni, další odvezeni do koncentračních táborů. Pět mužů se nechalo, ve snaze zachránit si život, přesvědčit nacisty, aby se v režii K. H. Franka zúčastnili 30. září a 2. října 1943 tiskové konference v Praze. Dne 12. října 1943 se potom zajatci setkali s pečlivě vybranými „zástupci pracujících“, jimž zodpovídali dotazy o poměrech v SSSR. Jejich opakem byl voják Josef Spáčil, který padl do zajetí těžce zraněný. Na podzim roku 1943 se mu ale podařilo uprchnout ze zajateckého tábora a vrátit se k čs. jednotce. Tento hrdina bohužel padl v bojích na Slovensku v březnu 1945.

Nacisté se snažili pětice ochotných zajatců maximálně využít, a proto vydali propagandistickou publikaci H. Rolanda „Váleční zajatci vypovídají“. V ní se snažili diskreditovat 1. čs. samostatný polní prapor jako „židobolševickou legii“ cynického Edvarda Beneše. Česká veřejnost si však rychle vytvořila poslechem zakázaného rozhlasového vysílání z Londýna a Moskvy zcela jiný obraz o jednotkách československé zahraniční armády...

Zleva: **Vasil Maksimišinec**, **Imrich Kuric** a **Karel Egger** (zavražděný později v koncentračním táboře) hovoří 30. září 1943 v Praze s novináři.

870 des. ŠMOLÍK Jiří, radiotelegrafista, ev.č. 611.
Jako radiotelegrafista nacházel se po celou dobu bitvy o Sokolovo se svou radiostanicí na prudce ostřelované věži kostela. Když nepřátelské tanky pronikly již vesnicí a kostel byl obklíčen, des. Šmolík, nehledě na prudkou palbu, stále setrval u své radiostanice a podával důležité zprávy velitelství. Hlášení des. Šmolíka byla zachycována ještě když celá vesnice byla zapálena nepř. tanky. Des. Šmolík padl úplně obklíčen, zabít výstřel z kanonu tanku.

Jiří Šmolík byl dlouho považován za mrtvého a byl in memoriam vyznamenán i Čs. válečným křížem 1939 a sovětským Řádem rudého praporu...

V protektorátní publikaci
se psalo i o snajperce
„krásné Marii“,
která neváhala zabíjet
německé vojáky,
a byla za to chválena
londýnským rozhlasem.
Tvář **Marie Ljalkové**
však mohli zvědaví Češi
poznat až po porážce
nacistů...

Jiří Šmolík
v německé uniformě
30. září 1943
v rozhovoru
s protektorátními
novináři.

Vybraný protektorátní
občan pan **Zedník**
ze Želenice u Slaného
v rozhovoru
s **Jiřím Šmolíkem**.

LUDVÍK SVOBODA

Narodil se 25. listopadu 1895 v Hroznatině v okrese Třebíč. Po základním vzdělání vychodil nižší hospodářskou školu a pracoval jako adjunkt na rodičovském statku. V březnu 1915 narukoval do rakouské armády, na ruské frontě ale padl 7. srpna 1915 do zajetí a přesně o rok později vstoupil jako desátník do čs. legií. Bojoval v bitvě u Zborova i v dalších taženích legií, v hodnosti kapitána se vrátil do Československa v září 1921. V čs. armádě prošel řadou funkcí. Dne 5. června 1939 odešel do Polska a připojil se ke vznikající exilové vojenské jednotce. Po ústupu před Němci byl se spolubojovníky z československého legionu zajat Rudou armádou a umístěn do internace.

Po založení 1. čs. samostatného polního praporu v Buzuluku jej 15. července 1942 jmenovali jeho velitelem. Sehrál zásadní roli při výstavbě vojska, současně se však dostával pod vliv komunistů v jednotce. V květnu 1943 se stal velitelem 1. čs. samostatné brigády v SSSR a v lednu 1944 jej povýšili na brigádního generála. Poté, co byl v průběhu bitvy na Dukle sovětským velením svévolně sesazen generál Jan Kratochvíl, nastoupil Ludvík Svoboda na jeho místo. Ve vládě, sestavené v Košicích 4. dubna 1945, dostal křeslo ministra obrany, 1. srpna téhož roku dosáhl hodnosti armádního generála.

Při únorové krizi v roce 1948 vydal rozkaz armádě, aby zůstala stranou, což ve svých důsledcích usnadnilo vítězství KSČ. V dubnu 1950 byl ale odvolán a jmenován náměstkem předsedy vlády, všechny funkce mu však odebrali v září 1951. Svobodu profesně degradovali na místopředsedu JZD. V listopadu 1952 byl měsíc ve vazbě. Roku 1954 ho rehabilitovali, stal se náčelníkem Vojenské politické akademie Klementa Gottwalda, roku 1959 odešel do penze a psal paměti.

Dne 30. března 1968 byl zvolen prezidentem ČSSR, zvláštním zákonem z 29. května 1975 jej odvolali z funkce pro vážnou nemoc. Ludvík Svoboda zemřel 20. září 1979 v Praze, pohřben je v Kroměříži.

Ludvík Svoboda v polní pozorovatelně během bojů o Dukelský průsmyk.

Ludvík Svoboda
jako velitel v bitvě na Dukle.

Plukovník Svoboda přebírá Řád Lenina.

Ludvík Svoboda ve stejnokroji generála po druhé světové válce.

***Ludvík Svoboda**
při inauguraci do funkce
československého prezidenta
v roce 1968.*

LEOPOLD PRESSER

Narodil se 31. července 1922 v polských Jasienicích. V letech 1933 až 1938 absolvoval reálné gymnázium v Českém Těšíně. V mládí byl členem židovského Skautu i mládežnické organizace Makabi. V říjnu 1939 byl odvezen gestapem do tábora v polském Nisku, utekl ale přes hranici do SSSR, kde jej internovali do února 1942. Potom vstoupil do československé jednotky, v níž sloužil i jeho bratr Egon, narozený 26. září 1920. Oba se účastnili krvavých bojů při obraně Sokolova. Egon Presser utrpěl v boji zranění, 9. března 1943 byl zajat nacisty a zavražděn. Leopold se účastnil operací československého vojska, osvobození Kyjeva, bojů u Žaškova, Bílé Cerkve a především bitvy na Dukle. V hodnosti podporučíka velel 2. rotě 2. pěšího praporu 1. československé samostatné brigády v SSSR, byl dekorován řadou významností.

Na konci války působil jako důstojník obranného zpravodajství. V roce 1948 zajišťoval výcvik židovských dobrovolníků izraelské brigády Hagana, s níž odjel jako poradce. Za změněné politické situace, kdy rychle ochladly dobré vztahy mezi židovským státem a Československem, se rozhodl zůstat s rodinou v Izraeli. Přijal zde hebrejské jméno Jehuda Parma. Jeho působení v izraelské armádě bylo poměrně krátké, záhy odešel do zálohy a založil malou stavební firmu.

V roce 1953 zahájil novou kariéru v řadách izraelské policie, působil jako expert ve stavebním oddělení. Později postoupil na hlavní štáb policie, kde sloužil až do roku 1979, tehdy odešel ve vysoké hodnosti podplukovníka do penze.

Prožil podzim života se svou ženou, úspěšnou malířkou, která však před několika lety podlehla rakovině. Jehuda Parma (Leopold Presser) dnes žije v městě Givat Ajim u Tel Avivu.

Leopold Presser dekorovaný
československým válečným křížem.

Leopold Presser jako důstojník československé armády.

ANTONÍN SOCHOR

Narodil se 16. června 1914 v Lohbernu v Německu. Zahájil studium obchodní akademie, nemohl ho však dokončit. Po vojenské prezenční službě zůstal v armádě jako délesloužící četař, po okupaci byl umístěn v pracovním táboře, v červnu ale utekl a přihlásil se do exilového vojska v Polsku. Prožil ústup před nacisty i sovětskou internaci. V říjnu 1941 jej jmenovali do hodnosti podporučíka, roku 1942 se stal velitelem čtyř rozvědků. S ní byl nasazen do akce při obraně Sokolova. Během boje sám zničil granátem obrněný transportér a po těžkých ztrátách se zbytkem svých mužů ustoupil za řeku Mža. Antonín Sochor neopustil svou jednotku, přestože utrpěl zranění.

V rámci reorganizace byl 3. července 1943 ustanoven do funkce velitele roty samopalníků, účastnil se bojů o Kyjev, u Černachova, Bílé Cerkve a na Horním Tikiči. Dne 14. dubna 1944 se stal velitelem praporu samopalníků, s nímž zasáhl do bojů na Dukle, kde 14. září utrpěl těžké zranění. V prosinci se po uzdravení vrátil k vojsku. Jako zkušený frontový velitel s celou řadou vyznamenání pokračoval ve vojenské kariéře, v letech 1945 až 1947 vystudoval Vysokou školu válečnou. Sloužil na velitelství 1. divize v Praze a roku 1948 byl pověřen funkcí velitele vojenského útvaru 5304, tedy tajného programu výcviku židovské brigády Hagany. Po určité době působil i jako poradce na operačním oddělení armády Státu Izrael.

Poté se stal profesorem pěchotního učiliště v Milovicích a následně velitelem školy středních velitelů, 15. srpna 1950 však zahynul při dopravní nehodě. Vzhledem k všeobecnému utajování vznikly okolo Sochorovy smrti legendy o jeho likvidaci tajnými službami, ty však prokazatelně patří mezi moderní mýty.

Antonín Sochor byl 6. října 1955 povýšen na generálmajora in memoriam. Jeho jméno nesou ulice v řadě českých a moravských měst.

Antonín Sochor, legendární hrdina východní fronty.

Antonín Sochor s manželkou a synem v letech války.

Vlevo **Antonín Sochor**,
uprostřed **Josef Buršík**,
napravo **Richard Tesařík**.

*Dobrovolnická
brigáda Hagana,
již Antonín Sochor
roku 1948 velel.*

*Osudná autonehoda,
která připravila
Antonína Sochora
o život.*

OTAKAR JAROŠ

Narodil se 1. srpna 1912 v Lounech, po absolvování vyšší elektrotechnické školy v Praze nastoupil roku 1934 vojenskou prezenční službu u telegrafního praporu 3 v Trnavě, kde absolvoval školu pro důstojníky telegrafního vojska v záloze. Po dokončení prezenční služby zůstal v armádě v další činné službě v hodnosti podporučíka. V letech 1936–1937 vystudoval Vojenskou akademii v Hranicích, vyřadili jej v hodnosti poručíka, potom sloužil ve funkci velitele telegrafní čety v Prešově.

Po nacistické okupaci byl z vojska propuštěn a začal pracovat jako poštovní úředník v Náchodě, odkud 12. srpna 1939 přešel hranici do Polska. Přihlásil se do československého exilového vojska v Malých Bronowicích. Spolu s ostatními se účastnil ústupu po německém vpádu a dostal se do sovětské internace. V létě 1941 působil jako radista u československé mise v Moskvě. V Buzuluku ho prezentovali 7. února 1942, velel 1. pěší rotě 1. čs. samostatného polního praporu v SSSR. V mezidobí od dubna do července 1942 vedl poddůstojnickou školu, pak se vrátil na původní funkci.

Se svou 1. rotou byl vyslán do Sokolova, kde velel obraně obce, kterou jeho muži drželi 8. března 1942 proti soustředěnému útoku nepřítele, podporovaného tanky, po několik hodin. Nadporučík Otakar Jaroš padl v boji u svého velitelského stanoviště téhož dne. Za projevené hrdinství byl jako první cizinec dekorován Řádem Lenina a Zlatou hvězdou hrdiny Sovětského svazu in memoriam. Posmrtně obdržel rovněž československý válečný kříž a další vyznamenání a byl povýšen na kapitána.

Jeho jméno nesly v poválečném období 1. tankový pluk, 1. spojovací pluk a vojenská škola ve Vyškově. Po Otakaru Jarošovi bylo pojmenováno mimo jiné nábřeží v centru Prahy.

Otakar Jaroš

Výcvik v Buzuluku,
zleva **Otakar Jaroš**,
Bohumír Lomský,
v letech 1956–1968
ministr národní obrany,
Jaroslav Dočkal,
pozdější generál,
a **Ladislav Bedřich**,
politický vězeň 50. let.

Exilový ministr obrany
Sergěj Ingr
podává ruku
Otakaru Jarošovi.

Vojenská knížka
Otakara Jaroše.

Kostel v Sokolovu,
místo, kde padl
Otakar Jaroš.

ŽENY U SOKOLOVA

Československé vojenské jednotky na východní frontě prolomily jedno z dosavadních velkých tabu, jímž byla účast žen v armádě. Výcviku v Buzuluku se účastnily mladé ženy a dívky, které později tvořily nedílnou součást československých sil. Většina z nich působila jako zdravotnice nebo spojačky a u Sokolova zachránily řadu zraněných spolubojovníků. Dvě z nich však prošly odstřelovačským výcvikem a prvního boje čs. jednotek na východní frontě se účastnily jako snajperky.

Vanda Biněvská se narodila 27. září 1922 v Usmani, příslušnicí československé jednotky se stala v únoru 1942, podobně jako její matka, sestra a nevlastní otec. Absolvovala speciální výcvik pro odstřelovače a účastnila se bojů u Sokolova a na Ukrajině. V lednu 1944 prošla zdravotnickým, radiotelegrafickým a výsadkovým výcvikem, jako zdravotnice se účastnila bitvy na Dukle. S 2. paradesantní brigádou pak bojovala na Slovensku. Po válce krátce působila v armádě, potom odešla do zálohy, pracovala jako prodavačka a vychovávala dceru. Zemřela 26. března 1991 v Praze.

Marie Ljalková se narodila 3. prosince 1920 v obci Horoděnce v SSSR. V Buzuluku ji prezentovali v březnu 1942, jako výborná střelkyně byla zařazena do odstřelovačského kurzu. Během střetnutí u Sokolova se jako příslušnice 2. roty zapojila do přímého boje a byla vyznamenána Řádem rudé hvězdy a Československým válečným křížem. Později byla nasazena i při postupu Ukrajinou. Prošla pak zdravotnickým školením a jako zdravotnice se účastnila bitvy na Dukle jako příslušnice 1. čs. samostatné tankové brigády. V armádě sloužila jako nadporučík do roku 1953. Zemřela v Brně 7. listopadu 2011, dosáhla hodnosti plukovníka v. v.

Boj u Sokolova je historicky prvním, kdy byly v československých jednotkách nasazeny ženy. V poválečném období se služba žen stala již nedílnou součástí ozbrojených sil.

Nástup příslušnic československého exilového vojska v Buzuluku.

Slavná odstřelovačka
Marie Ljalková-Lastovecká

Druhá
z československých
snajperek
Vanda Biněvská.

Vanda Biněvská
ve slavnostní
uniformě.

Spojovací
služba patřila
vedle zdravotní
k nejčastějšímu
zařazení
československých
vojákyň.

MALVÍNA FANTOVÁ

Narodila se 1. března 1917 v Čekově jako Malvína Friedmannová. Po základním vzdělání navštěvovala zdravotnické kurzy Československého červeného kříže v Praze. Po okupaci odešla v létě 1939 do Katovic a pak do Rovna. Zde se formálně provdala za příslušníka Rudé armády a získala tak status politického uprchlíka. Po zahájení německého útoku proti SSSR působila v lazaretech. Jako jedna z prvních žen prošla 11. února 1942 odvodem v Buzuluku. Osobně se účastnila prvního nasazení československého vojska v SSSR a jako velitelka zdravotní hlídky během těžkých bojů u Sokolova zachránila s nesmírnou odvahou život celé řadě zraněných. Po reorganizaci praporu na brigádu přešla ke zdravotní rotě, od léta 1944 sloužila u zdravotního praporu 3. čs. samostatné brigády v SSSR. S ním prošla všemi bojišti až do konce války. Během služby se sblížila s příslušníkem sboru Kurtem Fantou, za něhož se provdala. Za odvahu v bojích dostala řadu vyznamenání.

Po osvobození se Fantovi usadili v Praze, Malvína absolvovala dvouletou zdravotní školu ČSČK a v hodnosti kapitána působila do srpna 1948 ve Vojenské nemocnici ve Střešovicích. Potom s manželem odpověděli na výzvu k budování dobrovolnické brigády nově vzniklého Státu Izrael, kde cvičila zdravotnice, a její manžel působil na štábu.

V prosinci 1948 Fantovi odjeli s ostatními příslušníky brigády Hagany do Izraele. Lze usuzovat, že odchod do Izraele je zachránil před politickými perzekucemi, oba byli známi svými protikomunistickými postoji.

Malvína pracovala v nemocnici v Nahariji, její muž zemřel roku 1985. Podle dostupných údajů žila sužována chorobami vysokého věku v domově pro seniory ještě v první dekádě nového století.

Fantová posloužila jako vzor fiktivní hrdinky Anky Kadlecové ve filmu Sokolovo (1974), z politických důvodů však byla její židovská národnost změněna na českou.

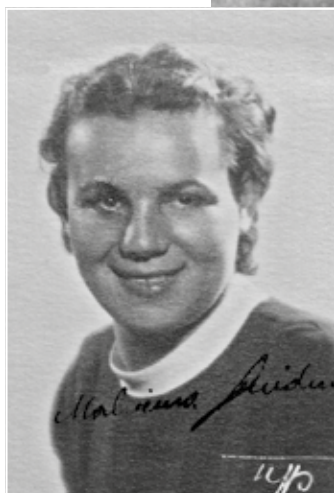
Malvína Fantová, legendární zdravotnice od Sokolova.

Malvína Fantová, dekorovaná válečným křížem.

Malvína Fantová
před polní
ošetřovnou.

Malvína Fantová na vzácném
snímku v civilním oblečení.

Manželé **Malvína** a **Kurt Fantovi**
oslavují německou kapitulaci,
obklopeni svými spolubojovníky.

BOJ O KYJEV

Československá vojenská jednotka v SSSR se 9. května 1943 přesunula do Novochoopersku, kam směřoval i přísun dalších posil. Ze zbytků 1. polního praporu a nových dobrovolníků zde 12. června 1943 vznikla 1. československá samostatná brigáda v SSSR. Brigáda měla 3 517 mužů a žen, organizovaných do dvou pěších a jednoho tankového praporu, dvou dělostřeleckých oddílů, a dalších menších, například protitankových, ženijních či spojovacích jednotek. Dne 12. září 1943 brigáda převzala bojový prapor.

Mohutná řeka Dněpr se měla stát páteří obrany takzvaného Východního valu německých ozbrojených sil pro zabránění postupu Rudé armády na západ. Sovětské velení se rozhodlo zabránit zesílení obrany nepřítele a v nejkratším čase provést mohutnou ofenzivu. Jedním z jejích hlavních cílů se stalo osvobození ukrajinské metropole Kyjeva. Nedávno zrozená československá brigáda se stala integrální součástí vojsk, určených k přímému útoku na město.

Začátkem října 1943 odjeli českoslovenští vojáci na frontu, kde byli 5. a 6. listopadu 1943 nasazeni v rámci sovětské 38. armády do bojových operací. Československá brigáda po vstupu do města útočila od Dětského sanatoria a probíla se přes železniční nádraží až ke Dněpru na druhé straně Kyjeva. Tři českoslovenští velitelé – Antonín Sochor, Richard Tesařík a Josef Buršík – obdrželi za boje v Kyjevě titul hrdiny Sovětského svazu, brigáda byla vyznamenána Suvorovovým řádem 2. stupně.

Vojáci československé brigády před nasazením u Kyjeva.

Českoslovenští minometníci v bojích při osvobození ukrajinského hlavního města Kyjev.

*Postup brigády v Kyjevě
podporovali i protitankoví
dělostřelci.*

*Československé
a sovětské tanky
na hlavní kyjevské
třídě Chreščatik.*

Opuštěná německá bojová technika v kyjevských ulicích po osvobození.

BOJE O BÍLOU CERKEV A NA HORNÍM TIKIČI

Po osvobození Kyjeva zahájil 24. prosince 1943 ukrajinský front zimní ofenzivu s cílem rozšířit předmostí na pravém břehu Dněpru. Předpokládalo se, že se Němci pokusí znovu ovládnout Kyjev a obklíčit zde sovětská vojska.

Po několikátýdenním budování obrany za těžkých zimních podmínek u Vasilkova a Fastova koncem roku 1943 byla 1. československá samostatná brigáda v SSSR 1. až 3. ledna 1944 nasazena do bojů u Rudy a Bílé Cerkve. Poté 5. ledna zaujala obranné postavení jihozápadně od Žaškova. Ve dnech 16. až 28. ledna odrazili českoslovenští vojáci za zuřivých bojů těžké německé útoky na břehu řeky Horní Tikič v prostoru osady Buzovky. Československé jednotky se potom soustředily na obranu úseku na linii Balabanovka-Stupki a na čáře Oratovka-Juškovcy. Z první linie jihozápadně od Žaškova odešla 1. československá samostatná brigáda v SSSR 7. března a postupně se přesunula na osvobozenou Volyn.

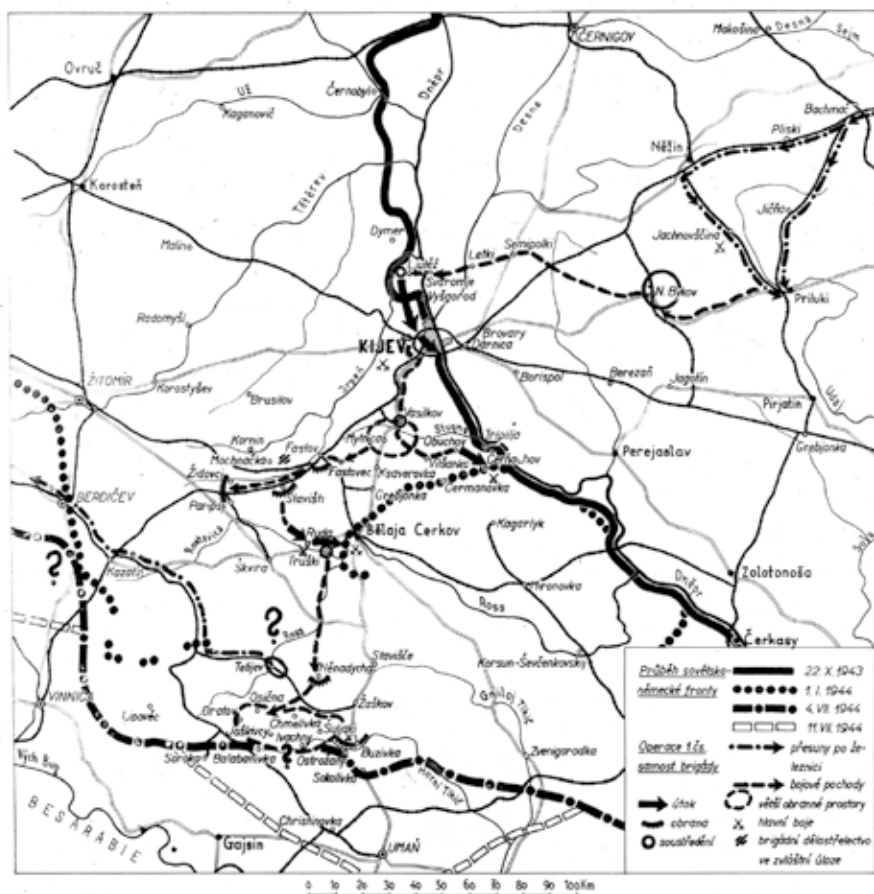
Na Volyni žila od devatenáctého století silná česká menšina, pozvaná do Ruska carským režimem k povznesení hospodářství. Před druhou světovou válkou dosáhla téměř čtyřicetitisícového počtu. Její příslušníci dostali možnost vstoupit do služby v československých vojenských jednotkách v Sovětském svazu. Díky tomu bylo možné zahájit 10. dubna 1944 formování vyšší jednotky, 1. československého armádního sboru v SSSR.

V prvních dnech roku 1944 byla 1. čs. samostatná brigáda v SSSR nasazena na Ukrajině jižně od Kyjeva, u Rudy a Bílé Cerkve.

PŘEHLED DRUHÉHO POLNÍHO TAŽENÍ ČS. VOJENSKÉ JEDNOTKY V SSSR
(1čs. samostatná brigáda)
na západní Ukrajině od 17. X. 1943 do 7. III. 1944.

Německá armáda na ústupu od Bílé Cerkve.

Na konci ledna bojovala čs. brigáda v SSSR u Žaškova.

KARPATSKO-DUKELSKÁ OPERACE

Karpatsko-dukelská operace patří k největším, ale i k nejsložitějším operacím československých jednotek. Začala za vojensky velmi nepříznivých podmínek, což ovlivnilo její průběh i výsledky.

Od konce roku 1943 probíhala složitá jednání o koordinaci plánované povstalecké akce s postupem Rudé armády. Vojenský plán Slovenského národního povstání počítal s obsazením karpatských průsmyků dvěma východoslovenskými divizemi, které by otevřely cestu jednotkám Rudé armády i 1. čs. armádnímu sboru v SSSR. Povstání však vypuklo nečekaně 29. srpna 1944 a Němci obě divize odzbrojili. Základní předpoklad pro úspěšný průchod Karpat byl tak zcela ztracen.

Přesto se sovětské velení rozhodlo pro samostatnou akci směřující přes karpatské hřebeny na československé území, přičemž počítalo s podporou slovenských partyzánských oddílů. Operace měla mít bleskový průběh a již pátý den po jejím zahájení v prostoru polského Krosna se předpokládalo dobytí Prešova.

Do bojů byly zasazeny i jednotky 1. čs. armádního sboru v SSSR. Jeho příslušníci však nebyli po reorganizaci dostatečně vycvičení, sbor trpěl nedostatkem velitelů i mužstva, scházel výcvik pro boj v horských podmínkách. Již první den útoku, 8. září, i vinou nedostatečného průzkumu, byla vážně oslabena elitní 1. brigáda sboru, vysoké ztráty utrpěla i polovycvičená a neúplná 3. brigáda.

Základní vojenský cíl operace – spojit se v krátké době s povstalcí – se nepodařilo splnit. Boje nabývaly vleklého charakteru a měly nečekaně těžký průběh. Jména Machnówka, Wrocanka, kóta 534, Hyrowa hora znamenaly místa úporných bojů a těžkých ztrát.

Až v druhé polovině září bylo možné zahájit postup k československé hranici. Hraničního kamene dosáhly jednotky sboru 6. října v ranních hodinách a vztyčily zde státní vlajku. Poslední říjnový den vyčerpaná 38. armáda přešla do obrany. Karpatsko-dukelská operace skončila. Ztráty 1. čs. armádního sboru v SSSR byly značné – na 6 400 vojáků, z toho téměř 1 100 padlých a zemřelých na zranění, zhruba 1 000 nezvěstných a více než 4 300 zraněných.

Generál Vedral-Sázavský,
jediný československý generál,
jenž padl v přímém boji.
Stal se obětí miny na Dukle.

*Karpatsko-dukelská operace představovala nesmírnou zátěž
na fyzickou i psychickou odolnost vojáků.*

*Českoslovenští vojáci
na hranici vlasti během
postupu k Dukelskému
průsmyku.*

*Samohybné dělo
SU-85 nasazené
v bitvě o Duklu
připomínalo velitele
od Sokolova,
Otakara Jaroše.*

*Terénní automobil
československého
sboru projíždí kolem
zničeného nacistického
tanku Panther.*

NA SKLONKU VÁLKY

Také v posledním válečném roce se příslušníci 1. čs. armádního sboru v SSSR účastnili významných bojových operací a podíleli se na osvobození vlasti.

V polovině ledna 1945 zahájila Rudá armáda rozsáhlé operace v celém prostoru od Baltského moře až po Karpaty. K rozvinutí útoku na území Československa byl vyčleněn 4. ukrajinský front, k jehož 1. gardové armádě byl od začátku ledna nově přičleněn 1. čs. armádní sbor v SSSR.

Když sovětské velení zahájilo 12. ledna 1945 viselsko-oderskou operaci, jejímž cílem bylo otevřít cestu k Berlínu, podporovalo počáteční útok i pět československých dělostřeleckých pluků a jednotky 1. čs. samostatné tankové brigády. Českoslovenští dělostřelci zahájili 15. ledna v 8.30 palebnou přípravu v prostoru Jasla, následný útok pěchoty podporovaly také československé tankové jednotky. V noci na 18. ledna začaly německé jednotky ustupovat a československé jednotky přešly společně se sovětskou 1. gardovou armádou do pronásledování. Tři z nasazených dělostřeleckých pluků získaly čestný název Jaselský.

Významnou součástí osvobozování Slovenska se staly boje o Liptovský Mikuláš. Jednotky sboru zahájily útok na město 3. března a za pomoci sovětské divize ho obsadily. V noci z 9. na 10. března však německé síly podnikly protiútok a českoslovenští vojáci se pod hrozbou obklíčení z města stáhli. Nová útočná operace začala 30. března a vyústila po krvavých pouličních bojích 4. dubna v konečné osvobození Liptovského Mikuláše.

Zatímco sbor bojoval na Slovensku, byla jeho 1. čs. samostatná tanková brigáda v SSSR zařazena do sestavy jednotek, které zahájily další útočnou operaci, směřující na Ostravu. Její úvodní části se brigáda neúčastnila, byla však nasazena v další fázi postupu, zahájené 24. března. Bojů se účastnila rovněž 1. čs. smíšená letecká divize v SSSR. Cíle operace, osvobození Ostravy, se podařilo dosáhnout večer 30. dubna.

Dlouhou historii československého východního exilového vojska symbolicky uzavřela slavnostní přehlídka jeho příslušníků v ulicích Prahy 17. května 1945.

Střední tank T-3485 1. čs. samostatné tankové brigády v SSSR.

Přehlídka 1. čs. armádního sboru na Staroměstském náměstí 17. května 1945.

V čele jednotek projel generál **Karel Klapálek** na koni.

Přehlídce přihlížel i vrchní velitel ozbrojených sil, prezident **Edvard Beneš**.

Po Staroměstském náměstí defilovaly i příslušnice sboru.

Jeden z československých tanků, přijíždějících ke Staroměstskému náměstí.

BOJ O SOKOLOVO

A JEHO OZVĚNY V MODERNÍCH ČESKÝCH DĚJINÁCH

Krvavá bitva, kterou absolvovali českoslovenští vojáci v uličkách hořícího Sokolova, nezůstala jen historickým mezníkem v podobě prvního bojového vystoupení československého exilového vojska na východní frontě.

Jen málokteré období z naší historie bylo po roce 1948 předmětem tak úporných snah o falzifikaci a zastírání skutečných událostí jako ty, které souvisely s československými vojenskými jednotkami na východní frontě. Po roce 1948 se režim snažil historii střetnutí u Sokolova začlenit do obrazu vůdčí role komunistického odboje při osvobození Československa a záměrně zamlčoval apolitické či dokonce antikomunistické postoje značné části sokolovských hrdinů. Ačkoli se moskevské vedení Komunistické strany Československa intenzivně snažilo o získání rozhodujícího politického vlivu uvnitř jednotky, její vojáci zůstali věrni československé vládě v exilu a i nadále tvořili součást jednotných ozbrojených sil v zahraničí, plně podřízených vrchnímu veliteli prezidentu Edvardu Benešovi v Londýně. Je zřejmé, že vojáci u Sokolova nastupovali do boje proti nepříteli vedeni mnohem více Masarykovými ideály a bojovali za obnovu demokratického Československa, nikoli za diktaturu proletariátu.

Podsouváním různých smyšlenek, legend a mýtů do dějin čs. jednotky na východní frontě ublížila komunistická ideologie nakonec nejvíce samotným vojákům této jednotky. Mnohým z nich se naopak režim „odvděčil“ vězněním a dalšími formami perzekuce. Politicky deformován byl pohled na bojové střetnutí u Sokolova i ve slavném filmu Otakara Vávry Sokolovo z roku 1974.

Až po roce 1989 mohla být tato důležitá kapitola československých dějin odideologizována a dostalo se jí významu, jaký jí náleží.

Nadporučíci (odleva) Otakar Jaroš, Bohumír Lomský, Jaroslav Dočkal a Ladislav Bedřich při výcviku v Buzuluku v červnu 1942.

Nadporučík Ladislav Bedřich (1901–1986) velel u Sokolova minometné četě. V roce 1950 byl po vykonstruovaném obvinění zatčen a do roku 1951 uvězněn. Opět zatčen byl v roce 1952 a propuštěn až na amnesii v roce 1960. Zemřel v roce 1986, rehabilitován byl v roce 1990.

V době komunismu byly jméno i tvář Ladislava Bedřicha na indexu.

Snímek v podobě, v jaké směl být publikován před rokem 1989.

**Poručíci (odleva)
Richard Tesařík a Antonín Sochor
a poručík Josef Buršík,**
vyznamenaní za boje v Kyjevě
v roce 1943 Zlatou hvězdou
hrdiny Sovětského svazu.

Josef Buršík (1911–2002) bojoval
u Sokolova jako velitel 3. čety 1. roty
1. polního praporu. V roce 1949 byl
zatčen a odsouzen na 14 let v táboře
nucených prací. V následujícím roce
se mu podařilo uprchnout do Německa
a později žil ve Velké Británii. Do vlasti
se vrátil v roce 1990 a v témže roce byl
plně rehabilitován.

Boj o kostel v centru
obce ve filmu
Otakara Vávry Sokolovo
z roku 1974.

Postavu Otakara Jaroše ve filmu
Sokolovo hrál **Martin Štěpánek**.
Po roce 1981, kdy odešel do exilu
a tam působil jako redaktor
československého vysílání rozhlasové
stanice Svobodná Evropa,
se tak i tento tolik zideologizovaný
film přestal uvádět.

Současný vzhled místa, kde stál uspenský
kostel v Sokolovu, místo smrti Otakara Jaroše.

Muzeum bojového
přátelství v Sokolovu
před rekonstrukcí.

Návrh reinstalace
expozice Muzea
bojového přátelství
v Sokolovu
z roku 2012.

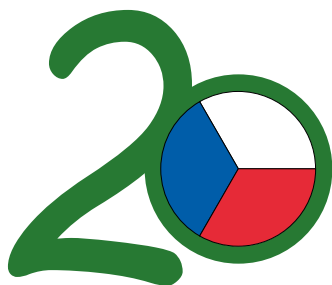

Autoři z VHÚ Praha:
PhDr. Ivo Pejčoch, PhD.
Mgr. Tomáš Jakl
PaedDr. Jindřich Marek

Graficky zpracovala Libora Schulzová, OKP MO, 2013

VŠUDE TAM, KDE JE NÁS TŘEBA

